

AB

1039

(23)

Author omitted
page 2084.

M. J. P.
2/12/68

1039 (23)

0-1b

E Motubatsi K341120

1/39
b/c

KGAOGANYO BOGARE

LETLAKALA

- 775 Go sêba le tshêbo go tshebi go fapana bjang? 2042-2043
- 776 A marupi aa letwa ga go sa tšo khudugwa ka
lebakanyana? 2044-2045
- 777 Naa ke dife dikana tše sa bonwago maruping
a Marota? 2046-2047
- 778 Naa dikanyana tše bônwago efoba tša Marota
fêla? 2048
- 779 Naa ke medirô efe borakgolo le borrawešu le
bommawešu ba bego ba e dira? 2049-2051
- 780 Ge motse o tlogetšwe a o tlogêlwa o eme? ... 2052-2053
- 781 Naa ke'ng baloyi, selo ba ka dirwago; sa
ja sa hlabologa(sic)? 2054-2058
- 782 O bjwetše peu ya mphoka Morwammakubu 2059-2062
- 783 Naa e be e le efe mekgwa ya dithekišetšano
ka Sepedi? 2063-2066
- 784 Naa botšhepi bja bontle bja motho ke'ng? ... 2067-2069
- 785 A tsebô ya bagologolo e be efoba botšhepi
bja kantle fêla? 2070
- 786 A mosadi a ka dirwa go bêtêga ngwana ofe le
ofe ka go rata? 2071-2072
- 787 Marota goba Babinanoko go kgabišwa mmele wa
bona kaang? 2073-2074
- 788 Khudu ga e lahlê legapi la yôna - go boletše
mogologolo 2075-2077
- 789 Phôôfôlô ya molomo ga e na letlalô 2078-2080
- 790 Boseya: leseya le utliwa bjang go thôma go
belegweng? 2081-2085
- 791 A mosadi ge pêtêgô e thatafile go dirwaang? 2086

Kgaoganyō 775

Go sēba le tshēbō goba tshebi go fapana bjang?

Putšhišo ye, e sa fele e le ya kgaoganyō 774; mafelelong a dikgapetla - puku palō XXV.

Lentšū le phekaganelago go sēba le tshēbō ka mmolēlō wa borrawešu, go šitiša soēma se rego: 'Tshebi ya diraa(manaba) ga e bolawe'. Moithuti wa diēma le mekgwa ya borakgolo a elehlōkō gore Marota e be e se batho ba go rata go timeletša leloko la kgoši goba kgošana efe le efe, aowa; le ge e le gore bonaba bo laoletšwe go hlasēla ba Mongatana: ke baka la go sa rate go senya bogošana. Tshebi ya diraa ga e fele eba gōna goo loma kgoši Phaswane Nkgonyeletše Mašabēla tsēbē gomme madiraa le wōna a ngamole mphiri gomme kgoši yewo e thobē le segagarana sa banna baloti ba mmele wa gagwē. Go rialo; ga se ba Mongatana fēla; Marota ga a ke a bolaya kgoši ka marumō - mehlōlō!

Go sēba: borrawešu ba be ba re go sēba go na le:

a) segaditšong bjowe bo fehlago diphapanō ka gare ga kgōrō, e le ka go thulēla yo mongwe sewo mogaditšong wa gago a se dirilego, gomme mosebi a itše ke sēbēla ngwanabo goba wa leloko goba bakwani; bjale tshēbō ya tswala tšhukudu - molato o mogolo.

b) bophōkgō: engwe tshēbō ba be ba re ge o sēba thuuri, tšhukudu goba phōkgō goba mofenyi wa gago, o širilē(sic) goba o namēlē mohlare, ka gore a sa go betheego o tlo go lefiša go tšwēla-ntlwana; go go fa maele gore maina a batho ga a bapalwē dikētō goba go lahla-legare phokeng ka wōna.

c) molaetša: thutō ya maahlō le tsēbē mo mengwageng ye masometharošupa, kgōrōkgolo ya Marota ka pušo ya kgoši Sekhukhune II le morwaye moswaredi Morwamotšhe Sekhukhune, ga se gwa ke go

tlišwa molato wa basekišane mabapi le go sêbana goba ditshêbanô
- (go riano mongwadi wa kgôrôkgolo ya Marota 1921-1958).

Ditshêbanô le ditshekišanô di tletše malapa le dikgôrô
mo leagong la Babinanoko, eupja ga di fihlišwe go kgôrô ya
mošate; le ge monkô wa tšona o ka šwahla diphawo go(ba) wa
thabogo(sic) mafata a kgôrô yewo, pelašlô ga e gôna diakwaneng.
Ke gore ba mošate ga se bakobedi ba ditaba tša dikgôrô le malapa
a batho. Mošate wa Marota o bjalo ka ngwana, o fepja ke melato
yewo i tlišwago go wôna ka bobona bobantherabare-ke-ya-utswa
goba ke lehodu.

Kôtlôkgolo: ka moka balaki ba kgôrôkgolo ge a ka tšweletša
goba bohvirihwiri go sebešo se sa diakwane, mokgôma goba mokgô-
mana yo bjalo, o kgorometšwa ka diêtsê ditokelong tša letlatswa
la dikahlolo tša kgôrô ya borêna bja Serota.

Le ge mo go kgaoganyô ye, go sa bolêlwê maina a bakgôma le
bakgomana bawo ba khudugilego ka dikgorong le dikgorwaneng ba
sa tomola lefata, ka mokgwa le molaô wa Marota; ebilego ba
hlokišwa madulo ka gare ga boahlodi ka baka la go tšama ba
ôlêla(wôlêla) maaka ba tsebago le nankhono; dikgôrwana tša
bona di kgole le kgôôtô tša tšhwene - ke gore, kgole le mošate
wa gabo bona ba ithakile ka bohvirihwiri.

A marupi aa letwa ge go sa tšo khudugwa ka lebakanyana?

Nka fo re mm! Eupja e sego marope(marupi) ka bophara, le
ge Bapedi bakhwe ba Lellelateng, ga e sa le ba tlogêlana le
magagabobona kuwa Bokgatla ga Motšha, ga se ba ke ba eba le
marope a bona awe ikilego ya ba tulêlô go swana le Bogwaša le

Mogokgomeng Tubatse, le go madulo aa: Phiri(ng) ga Masemola le Mosêêgô - Ntswaneng - Tšate le Masehleng. Ka moka felo fawo Marota a khudušitšwe ke dintwa le diphapang tša motse wa bôna bjaleka Masehleng Geeinede(sic) e bilego go se kwane ga bona ka noši ba ntlokgolo.

Borrawešu ba be ba re, tihôkômêlô e kgolo ya bona maruping e fo ba fawo go bulukilwego goba mabitla a bawo ba tsebagalago, e lego mo go robetšego dikgoši goba kgošikgolo; go swana le kgoši Sekwati I le mellotima Thorometšane le morwaye Sekhukhune sa bobedi. Mabitla aa a tlo tsebagala neng le neng ge Bapedi ba sa kgologile mokgwa wa go rapêla badimo(bahu) ka dilôba (dihlabêlô) ge go kgopêlwa maru(pula).

Mabitla a batho baa, a hlokometšwe kudu le go fele go gakolêlwa ba boreneng gore yo mongwe le yo mongwe yo a swane-tšego ke go robotšwa kgauswi le bona a tle a hwetše marôbalô ka tsogong lefe goba ka maotong le go sametša hlogo kaye, goba kgauswinyana le mang? Mokgwa woo o dirwa dikgorong ka moka tša Babinanoko, eupja ge mang le mang, a be a nyetše basadi ba motlalo ga ba bolokwe ka šakeng ka moka, aowaa, ga e se fêla bengkgôrô, ke gore monnamogolo le morwaye le basadi ba bona ba bagolo fêla.

Go leta mabitla maruping go gôna go batho bawo ba nalego kgônôno ya batho bawo ba fatollago magata(skull) a batho, go dira digobanywa tša maboloyi a ditsebjana tša mabolotšana ka mekgwana ya dingakabaloyi. Ke ka baka lewo borakgolokhukhu ba nago ba boloka batho ka malapeng gomme le mehleng yeno ba e sego Majakana e sa le tselakgologolo.

Bapedi mabitla a bona, banna le basadi, ba a hlokometše kudu, se kgopamêlego ke go boloka bahu madulong le marôbalong

a bona ka mathuding le ka mafuri a malapa a bona; go a šitiša bana boeketlo ge ba le nnoši.

Go aaga marope a bakudugi: Borrawešu ga se ba ke ba eba le kganano, ga e se fela go bontšha go mokhudugela dika tšewo di ilelwago felo fawo fêla, bjalekage le bona ba laetšwa dika tša bawe ba khudugetšego maruping a bona bjaleka Matjie le Makola mo Mohlaletse (Strafland - Paradys) le ge go tsebagetše kudu gore Bavenda, Maroka ba ga Sekôrôrô le Magadimana ba kile ba aga ntshe ka ngwaga wa 1838 goba pijana ga fawo. Mokgalabje yo mongwe yena o re: 'Magadimana ba kile ba aga fa Mohlaletse, ge Marotabogolo (sic) ba sa agile gaye Mogokgomeng pijana ga 'impi' ya Mosilikatse. Go bonagala gore ke therešo ka gore kgošana Mampuru o belegwe Tubatse le ba mphathô wa Manala le Madikwa.

Naa ke ~~šite~~ dikana tše sa bonwago maruping a Marota?

Borrawešu ba be ba re ge ba thabile, ba fele ba re, fa go kilego gwa dula motho ga go šite, le moo a bapadišago digotlwana tša gagwe ntshe o fele a šiya sekana gore bohle ba tlogo gata ntshe ba fele ba bona gore batho ba kile ba bapala mo.

Ge ba bolabola ke mephatho ye kilego ya bolotšwa gaye Tubatse, ka kgonthe o tšame o bona dikana tša merakwana e bitšwago dipshiri bjaloka diolwana, se laetša gore fa go kile gwa bolotšwa lebollo la masogana gomme dika tša bona šidi: ge mephathô e hlatlamana le tšona dikana di a atafala. Kgopolo ya mogologolo yewo wa bagologolo, e be e na le tlhaologanyô e kgolo gomme ya širêla mohola go bahlokomedi, le ba

mehlang yeno. Mola mogologolo yo a se ke a dira diotlwana tše, mehleng yeno re ka be re se na therešo gore, borakgolo-khukhu ba rena e bile baagi ba tikologo ye ya Bopedi, goba Sekhukhuneland; gomme mokgwana woo le Babina(sic) e bego e le Mapono kgajana ba o dira gore bana ba baneng ba bona ba tle ba bone dikana tše gore borrawešu le bona e be e le babolotšhi. Le ge borrawešu ba kgopamišitše therešo ya Beibele, ba i dirile bohloa ba re ke kōma(maka), e le ka baka la lejo-legolo la boramogolo, le boletšego ke morwa wa Ngakamere a gore: 'Tatane nthute go ēpa medu gomme ga e le maanō a go ja wōna o ka se nthute!'

2047

Mo dikgapetleng tša palō ye XXVI, borakgolokhukhu ba swayiwa kgopolo ya mohola go Thamaga ya Mabjana ka gobane ge e be e se dipshiri tše tša merakwana, re ka be re hlōka bohlatse bja Bopedi bja rena, goba ke re 'Bopedian' - Bapedipedi; boethetewo bja Marota le mo khwiting ya Tubatse bonwa gaye Mogo-kgomeng le Bogwaša go fihlēla Mosêgō, Masehleng le Mohlaletse. Lehono re bona banna ba bohlae, ba bonego gore phenyō ya bona e ka fo bolēlwa ka dipuku gomme go bawa(sic) ba sa fahlilwego ba diretšwe seka, ka lefsika le ngwadilwe maina a bagale ba ntwā ya 1877, ya kgoši Sekhukhune I thubaganyō ka Maisimane le Maburu, Mapulana le Mampaye le Maswatse; lefsika le samentetšwe mo kgauswi le mphoma wa Ntswaneng: se ke molaetšo gore bana ba baneng ba bona ba tle ba be le tsebo gore borrawešu ba fentše kgoši Sekhukhune I ka ngwaga wo wa 1877(April); ke ge mabêlê diako a kgêthwa dinopodi.

Babdi ba 'Biblical Historic', ba tseba gore mohlaang wola setšhaba sa Baheberu se tšhetše noka ya Joradane, se kgobokantše maswikana go dira goba go dirēla ditlogolwana tša sōna segopotšo

se se rego, borrawešu ba hlakile bogolobobe gomme ba tlile ba khatša ditapišegong fa ka tšatši le kgwedi le ngwaga woo ... Mogologolo yo mongwe o itše a re: 'Nna ke a tseba gore, temana ye e tlo fihlšlšla le go ba dikgopolwana tše kopanyana gomme ba tlo egatikela ka dinawo, eupja ba megopolo e metelele, banna le basadi, ba tlo buna bohwa.

Naa dikanyana tše bōnwago, e fo ba tša Marota fēla?

Aowaa! Bauba, borrawešu ga ba rialo, ba be ba re ga se bona fēla, eupja le gōna mo khwiting ya noka ya Tubatse ba re ba hweditše Batubatse; gomme ba re batho ba ba tlile pelepele ga kgoši Lellelateng gammōgō le balatedi ba gagwe ba dula naga ye.

Kantle le go fa tlhathollo ya ditšhaba tšewo Bapedi ba ba amogilego matlana a tšōna, go felwe go tšame go bōnwa dikana tša mediro (mešumo) ya diatla ya banna, go bōnwa mayedi a tšhipi ga batho bawo ba be ba tološa matlapana ba rula mehola ya senna a tša metse ya bona.

Ka lehlakoreng la basadi, marupi afe le afe go tšame(tšamiwa) go bōnwa le go hwetšwa dipeyana tša dipitšana le memštana goba dikēkē le dikēkana(broken pieces of clay pots) tša bogologolo bja bagologolo.

Dipitšana tše le dikēkē tše e be e le tša go faaga maašwa (magōbō), gomme dikēkē e le tša go apeya malwa le go gobšlšla dinama tša dikgomo le diphōšfōlō tše kgolo bjaloka ditlou, dinare, dikgokong le tše dingwe tša mchuša ya setšōna.

Mohlalefi yo mongwe: o itš'e a re: 'A bagologolo ba ba rutilwe ke mang go dira dipitš'a tš'a go nwêla le go apeya; go tshuma letsopa ka mollo?'

Mofetudi a re: 'Dilo kamoka tš'e dirwago tš'e thata ka mollo, di felwe mohlaang wola motho a fiwa mollo goba a newa tsebo ya mollo le mohola wa wôna kgalekgale tthagong ya motho.'

Naa ke mediro efe borakgolo le borrawešu le mmawešu ba bego ba e dira?

Putšhišo ye, e tlo ba mohola ka kudukudu go bana ba mehleng yeno, bawo ba fahlogilego bophelong bja metseng ya makgowa gomme ba se nago tsebo ka phelo ya borakgolokhukhu ba bona, gomme ba hloma nke se ba lego sôna ke sa tthagô ya segagabobona; gomme go se bjalo.

Ka mabaka a mangwe, le bona baratiš'i ba dikolo goba bahlahlofi ba dikolo, ba ka hlagiš'a putšhišo ye ba re go morutwana ofe le ofe: 'Nke o mphê ka botlalô ka tš'a maphelo a borakgolo goba borrawešu ba bogologolo!'

Masogana le methepa ba bantšhi ga ba epôna se ba lego sôna lehono, ba fo re ke bjona bophelo bja borakgolo ba bona, aowa; ga se bjona bja gabo rena šebo:

a) Banna: monna ke thathô ya motse, mediro ya gagwê šie:- go rêma dikôkwane, mahlômô, diphalêlô, dinti le go garola molope, bjale a thômê go êpêla dikôkwane le go beya thapalêgô; morago ga go bupilwe lebôôtô ke basadi bjalo o fêra hlaaka le go rulêla.

b) Go rêma mafata a kgôrô, go tiêlêla mašaka a dihuswane,

go rêma ditšaaang mašemong, go dula ka masême ga banna ka moka mabapi le mekgoši ya manaba goba makgêma goba sebatakomo!

2050 c) Tša lapa mabothata go mosadi goba basadi le bana, ga(sic) apariwang bošego le mosegare, marega le lehlabula. Monna o swanetše go tšwa masolo a go bolaya diphōōfōlō mmōgō le banna ba yaang masolong. Ge monna e le motho yo a se nang ditshwarō-lêlō a tiišeletše masolong, 'lefata ga le bowe fêla' - go itšano mogologolo.

Matlalō ka moka a diphōōfōlō le dibatana le a dikgomo le dipudi le dinku, a na le mohola wa ditšwarō go banna le basadi le baana, le dikobo tša bošego le mosegare. Matlalō a se nago mohola mmeleng wa motho ke a tlou, kubu, thakadu le mpja-molahlwale-boyaa. Ge monna goba lesogana a sa masolong, o bonwa senyabere, ke gore mafêlêlō a diota; banna ba fele ba re ke malapa a ilego le boori, naa o tlo nyala morwedi wa mang? Dišaparêgō di phumulwa ke lefata ga le bowe fêla, ga išita go hlabiwa mokgoši gothwe bêlêbêlê-tšieeng! Basadi le mathari, methepa le bomampanatshêhlana go ponwaponwa go tšewa magapana go gōōlêla tšie.

d) Basadi: modiro wa basadi wa malapa, go hlatsiwa ke monna wa bogologolo wa Moisisane, o itše a re: 'There is no best place like home!' Lapa ke mosadi, ga le se na mosadi le bitšwa letlawa, bjaleka legapana ga le se na selo le fo go kgokološwa ke sesesetšana; mosadi ke lapa, go itšano borrawešu. Ge ngwan-nyana a sa kgahlwe ke tirwana goba ditirwana tša malapana a go tswalatswaletša, naa o tlo tla a kgahlwa ke'ng ditirong tša bogolong; re kwele mokgalabje moruti John Winter a fele a re go borrawešu: 'Thutêla bogolong e ya rōōba!'

1039

K34/120

10

2051

Seêma se sa moruti yo, se tiiša bohlatse go thuto ya kgošikgolo ya bogologolo bja bagologolo, se rego: 'Mohlare o tenollwa e sa le o monana', gomme le mehleng yeno, ge ngwana a sa kgologane le ba sekolo e sa le yo monyana, naa e tlo ba eng mohlaang e le monna, gomme a swanetše ke go lebana le lapa le mabothata a bophelo bja lefase?

Borrawešu ba be ba re gapeletša go tšwaa le dikgomo goba dihuswane šakeng, ba hlaboša seêma ba re: 'Tloga-tloga e tloga gaalê, modiši wa kgomo o tšwaa nayo šakeng, lehlabula di tswala a ija kgatswetšhi!'

Le dikomeng tša Sepedi, bana ba mafyšwega(sic) ba gapeletšwa le ka ditšhošetšo tša kgobogo gore bagwêra ba gago ba tlo tla ba go kwêra ba re o lešoboro, bjano ngwana a ekgafêlê mabothateng a kgobogo - a ye komeng (makeng).

Thamaga ya Mabjana le yôna e tiišeletša bohlatse gore ga e gôna pitša ye e ka apeyago dijo tše bose e sa hlatswiwa ka meetse a go sêka. Meetse ke gore thuto ya tlhagô, e gobantšwe le thuto ya mangwalô, thuto ya diatla le bjôkô le pelo; gam-môgô le bathušane ba tšona e lego motho ka go rereša.

Mogologolo yo mongwe a re: 'Motho ke sebatana o wa dikwa'. Ngwana a se ke a kgasetšwa, batswadi babedi ge kgônagalô e hwetšwa, laetšang ngwana tsela ya moswane ga e le monna goba mosadi; le se mo tlogeleleng la re dinaye. Boetshôlô bja ka moso, o tlo bo pharêga go batswadi a re ka gobane ba be ba sa nthate, ba rata Ngwato goba Pheladi.

1039

K34/120

//

2052

Kgaoganyô 780

Ge motse o tlogetšwe, a o tlogêlwa o eme?

Bauba a Ngwatô! Ye putšhišo, borrawešu ba re motse o tee fêla wo borakgolokhukhu ba bona, ba go o tlogêla o eme gomme wôna ke kuwa Bokgatla, ge mokgalabje Dihlašane a neela morwaye mahlatse a karogano selebaneng sa Babinakgabo - tudu(aap).

Le ge ka mabaka a mangwe, dikhupe¹ tša dikgôna (hem) tša ba bangwe, re re re bona nke ga re bone, dikhudugo ka moka, ka mekgwa le melaô ya bakhudugi, go rwala(sic) tšohle gomme ka boomo go ka tlogêlwa tšhilô le patolo; ga e le malwala (grinding stones) wôna ba matla ga e le gore bokhudugêlô ga bo kgole kudu, ba bowêla a rwalwe ka dihlôgô. Se se dirwa ke basadi ba matla. Gaye Mogokgomeng le ka gaye Ntswaneng (Tšate - Mosêêgô), go tshwentšwe ka baka la tšhitlanô ya marumô gomme ge Marota a agile Masehleng (Geeinede) bontšhi bo theogile thaba go tšeya dikaago le mafata a dikgôrô tšabo bona (1883) gore kgoši Mampuru a swarwa.

Bapedi ga ba na kidišo ya dithutlêêla, go felo fawo ba khudugago ntshe, le se sengwe sa diêma tša bona se re: 'Mahlaku a maswaa, a ethêkga ka maatala' - bahlwe ba di bona ga ba swane le babogedi, le ge Marota a khudušitšwe ka kgapeletšo le go lahlwa go ya 'Strafland' Mohlaletse, ba bowêla go thotha medirô ya diatla tša bona Geeinede 1894.

2053

Molaetša wa mehlôlô: Borrawešu le bommawešu le bona re ba kwele ge ba re mehlôlô woo wa kgoši Sekwati 1, ga se ba ke ba ekwa borraabo ba o laodiša, banna ba Manala, Madikwa le Makgola ba sa kgerela mešwa dibešo tša mellô dikgôrong. E be e le ka ngwaga wa 1903, ge badimo ba tšwaa Phiring ga Masemola, ba khudugêla ka gaye Mosêêgô; ba rwele dikhuduga ka moka tša mediro

ya bona ya diatla, banna le basadi, gomme ba bangwe banna ba rwele baana hlwehlwele. Basadi le mathari go belegwe bana (maseya) ka magetleng, se ke wōna molaetša gore motho ga a khuduga, o sepela le dilwana tša gagwê ka moka gore pelo ya gagwê e se belaêlê morago. Pontšho ye ya kgoši Sekwati 1 ke mohlôlô wa thuto e ka godimogodimo go dithuto le baithuti ba Beibele.

-
- 1) khupe - dikhupe: mantšu aa: khupe - khupe le khuparêla goba dikhuparêlwa, ke mantšu a mathatanyana eupja a dirišwa kudu go dipapadišane tša ba banyane. Mo kgaoganyong e, a rethenywa ka go se kwešwe ga mabakanyana le menyaaga ye 1835 le 1848; mephathô e mene ga e kgônane go fana sebaka sa mengwaga e šupilego. Bapedi ba bolotša masogana ka šielana ka mengwaga ye šupago, mephathô e mene e ka bolotšwa bjang ka mengwaga e lesomenne naa? - 1835 $\frac{1}{2}$ - 1848 $\frac{1}{2}$ = 13+1=14.
-

Naa ke'ng baloyi selo ba ka dirwago sa ja sa hlapologa?

Ga go arabêlwê ketaêta go hlôgôputšhišo, ka gore boloyi ke mpho e ngwe ya mabobe ka moka mo leagong la ditšhaba ka moka mehutahuta, ge ekabe batho ba tsebago boloyi ba kabe ba tsebja ka mmala goba mohuta, e be e tlo ba tshwanêlô gore ba fedišwe mo lefaseng. Gomme bothata go phethagala seêma sa kgoši Sekhukhune wa bobedi o be a fele a swantšha a re: 'Matêtê a dirilego ke Modimo ga a kgônêgê, a bopa botse le bobê gomme a ra motho a re, ekgêthêlê se o se ratago; motho a kgêtha boloyi bja go bolaya bongwanabo'.

Mohlwaadikwa monna wa mphathô wa Mankwe a kgošana Seraki Sekhukhune Sekwati, mkgômana Nkgathô 'Mafsikeng' Molôkê Lefsifsi, a re: 'Bauba a Ngwatô a Bauba! Ge o rata go ithuta boloyi wa bo

tseba tsibitsibi, monna o ithuta ka go bolaya mosadi wa gagwe wa mathômô gore a tlee a hwetše pheko le thōlwane ya go rereša; gomme mosadi le yēna o ithuta ka go bolaya ngwana wa mpa ya gagwê wa matšhibolo: le ge ngwana yewo e ka ba yo botsana bjang, ga go fetoge o swanetše go mo iša bodulabahu goba mosadi e ka ba yo botse bjang. Monna yewo o tlemegile go mo robotša bohuna-matšlô. Le ge mohlomong o ka rata go klanôgêla kwanô le kênêlanô, kgônagalô ga e sa kgônafala ka gore tšhidiboloyi e šetše e hlabitšwe(sic) monwaneng wa gago wa tšhupabaloyi (index finger). Sephêthô ke gore mohlabêlwa a gafa(sic) goba a hwe lehu la masetlapelo la go ratharatha le boipolelo bja sewo a bego a ekemišeditšego go se dira(diragatša).

Tometšo: Gare ga ditometšo le dikgobanyo ka moka tša go fetolanya maleko a ditšhidi tša go fetoša maleeya a ditšhošetšo ka dithuuri, hlôgô ya tšôna ke lekobêla la sewôthane(seôthane) - ke gore nama ye thasotšwego setopong sa nothomohu, gomme ka yôna go kgônagatšwa go diragatša nôga; eupja le ge e bonwa e phela ga ije ga e hlapologe.

Thuuri: Dithušanyana tše phelago gomme di ija, di nwago, di hlapologago, ke metsâlolo - mekgaritswane(mahopane); phelo le tlhaagô ya yôna - ke gore di hlodilwe ke mohlaase wa ntšhi-rampekile (fly).

Mohlomong o tlo re bjang! Lemoga ge, o bolaile mogatšaaago goba ngwana wa gago, gomme o mo epetše lebitleng ibile moloti wa lôna ke wene ka noši; o ka palêlwa bjang go dira se o lai-lwego go se humêla? Tsoma lehlakankoka o le fêhlê dinokwana tše, di tšwelelane bjale o le šimêgê godimo ga lebitla, mola o kwele gore le hlabile godimo ga setopo ge o tematemiša, le tlogêlê

1039

gomme o fele o hlôlêla. Mohlaang ntšhi goba dintšhi di theo-
 gêlago ka nthobana ye ya lehlakanoka gomme tša fihla godimo
 (ga) setopo, di nyêla mohlaase dibookwana agaa! Tomola noopa
 ye ya gago, o tlo hwetša go tleetše mohlaase e bile o rotoga
 2056 ka nthobana yewo gomme wa phethagatša ditaêlô; gomme o tlo
 ba morui wa metsololo wa ba wa abêla barwedi ba gago ba ya
 nayo bogadi goba magadi. Ga ke go kwe, naa ke tlo baafa
 dibookwana tše? Aowa Bauba Ngwato! Ga ke rianô, wene tsoma
 lebeea o rothothêlê mohlaasana(mehlaasana) ye ka mo lebeeng
 gomme o apeše ka leokodi(wool). O khurumêlê gabotse le mega-
 šwana goba dikuduudu tša magogwana. O fele o phatêla motapana
 wa boušwana bja mabêlê goba leotšana. Gomme ka gore e le mohola
 wa pelo ya gago, o tlo bona ka morago ga matsatšinyana, diboo-
 kwana tšela(tšeela) di fetogile mekgaritswane ya mebalana e
 meramaganyana ya bothupjanyana; gomme o e fepa ka se le wene
 o se jago.

Naa bana ba gago, ge ba bona dilwanyana tše ba sa di
 tsebego ka moo lapeng ba reng? Bauba a Ngwato, o wa rereša!
 Bana ba lapa le laka nna moreku - ke etekolotše, e ka fo re
 kootse ngwana yo di mo ganago a tšama a bolêla a re ka gešu re
 na le metsololo, gomme ngwana yo bjalo ke gore boloyi bo a mo
 gana.

Noga: Ga se lebaka le leteletšana, aowa, ke gôna bjalo ka
 pušo ya moswaredi chieftain Kgoloko Sekwati Thulare, le ge leina
 la motho yewo le sa laodišwe mo kgaoganyong ye, mosadi Hlapogadi
 o be a phela ka pelaêlô e kgolo ka lapeng la gagwe, a sa hwetše
 selo sa punô tšhemong, a fele a gôrôga ka mabaka a ga go bunwe
 a išitše matsogo ka mahwafeng. Gomme boraatseba ba mo eletša
 2057 gore tabogana o etše basadi ba bangwe. Bjaloge, mohlologadi

wa batho ke ge a re: 'Maseraa!' Goba 'sešaane sa basadi!' A tabogana a ba a kwa gore go na le mosaditsôkô. Ke ge a fihla go mosadi yewo gomme a re: 'Ke tlile go wene Mogwešadi, ke tlaišega ka ditlalana tša lapa, le ge ke lema go swana le basadi ka moka, gomme dipeu di mele gabotse, e tlo fo re sehleng sa mohlagolo - mohlaaba o thômê go nkgakantšha; e be ke gôna ga ke hweletše'. 'Ke ya go kwa Mogwešadi, bjale o re nna ke reng? Aowa ke re etša basadi, ke go lebantše'. 'Afaee! O tlo kgôna! A o tsoma go mpônêla, o be mosadi, ariye o tlee le mosela wa nku(kgaapa), o tlee nawo fa go nna'. Mogwešadi a o tliša.

Bjalo mosadi-moloyi a telekanya, a re go Mogwešadi: 'Ariye o tliše boloko bja kgomo bjo e sa lego bjo buswa le thôôtse ya phoodi le pitšana ya lefiswana: Tiragatšo (a) mosela wa nku, wa alêlwa ka lefiswaneng; (b) bolôkô bja kgomo bja alêlwa godimo ga mosela; (c) thôôtse ya tômêlwa ka gare; (d) mobu wa khupetšwa, taêlô; (f) meetsana neng le neng gore bolôkô bo se bolawe ke lešitlwane (kômêlêlô ya bolwetšhi bja manthane - lehwele). Beya lefeswana kuthamong fawo go sepelago wene fela; ngwanaa! Kôma ye yaka, o be mosadisadi o nthugile, gomme mabêlê šiawo.

2058

Ka letšatši le lengwe ge Mogwešadi a eya mola phirikatseng ya gagwe, o hwetša thôôtšê yela ya phoodi e medile; ka le lengwe gape o hweletše e ntšhitše molebô e naaba; ka le lengwe gape o hwetša molebê(sic) wola o fetugile e le nôga; Mogwešadi a tsênwa ke masême ya ba bja mpja le phiri tšhemong ya gagwe.

Mosadimoloyi ge a fele a gahlana le Mogwešadi a re, go bjang ka mašemong. Mogwešadi a fetola a re - aowaa; mabêlê a gola gabotsana. Kganthe le lenawô ga a sa gata, o boifa makatika wa dirilego.

Eitše ka letšatši le leng, mamoloyi a tsogêla go mogwêra wa gagwe, gore a ye naye go bona phetogo ya mohlaaba - ke gore mabêlê ga e le dimemeru. Eitše ge ba fihla molaa phirikatsaneng, Mogošadi a katakatela ka santhagô, mamoloyi a fo sepele(la)pele a fihla lefiswaneng a e hwetša - madira-ka-boomo a gagwê a gogolêla ka moka, a phutha ngalabotha a kga motswiri a re: 'Ngwanaa o tlo mpôna! Sešane kôma basadi!'

Naa magoši goba Mmušo go ka ba kgônagalô gore go agiwe unibesiti ya boloyi? Taba ye bjalo e ka ba mohlolo, ka gore boloyi bo ganana le Beibele e kgêthwa ya Moshe le baprofeta le kgwêranô empshaa ya Kristus Jesus.

Boloyi ga bo age, bo a tšhitlanya, ditšhaba tše kgologilego boloyi ga ba na motse wa boeketlo gomme le molaš ba ka se be nawô. Ke ka baka lewo kgoši Sekhukhune wa pele a bego a bolaya moloyi ga a tantšwe ke dipheko tša dingaka-baloyi.

Mogologolo wa baloyi o itše a kgêtha goba a fiwa bomadimabe mo bophelong bjo lego bjo botlêgo ka morago ga lehu.

O bjwetše peu ya mphoka Morwammakubu

Kgôrô ya Manaleng mo Mohlaletse 'ina le e reetšwe ke mong wa yôna mokgômana Motubatse (Makoroganye) Sekwati Thulare, go sa agilwe Masehleng (Geeinede) 1883, a e reela bjalekage e le monna wa mphathô wa Manala a Phiring^{kuwa} ga Masemola gomme e le ka tshwanêlô ka gore e le yo mong wa barwa ba kgoši ya khutšo (Sekwati I). Mokgômana yo, e le bja mpja-le-phiri go kgošana Mampuru ka gore mokgômana Motubatse a be a sa rate go hlanôgêla

kgoši Sekhukhune I; le kgošana Kgoloko Sekwati Thulare e be e le yo mongwe yo a hloilego monna yo wa Manala ka gore a be a eme le mohumagadi Kogolakae Sekhukhune Sekwati, ge Kgoloko a re morwaye Kgolane a swarêlê Klein Sekhukhune sedulo sa bogosi bja Marota.

"O bjwetše peu ya mphoka Morwammakubu." Sešma sa bora-kgolokhukhu se se rego: 'Go šala le borangwane ke molahlêgô'. Ka ngwaga wa 1897, mokošana Sekgothe Stephen Motubatse Sekwati a tshwenyega kudu ge morwaye Motubatse a paletšwe ke go bolla le ba mphathô wa Matuba a Lepôô a Sekhukhune II; gomme e be e le ka baka la bokôkana bja morwaye.

2060

Ka ngwaga wa 1901 mokošana Sekgothe o biletšwa gaye badi-mong. Ka ngwaga wa 1904 mphathô wa Mangana a kgošana Phathudi Morwamotšhe Sekhukhune wa hlagišwa bodikana, bjalo lesogana Motubatse a tsenywa morotong, eupja le ge mokošana Mogase monnago Samakgalwa a utile tau molopeng a se ke a thuša selo; ka gore o be a se ngwana yo a ka mmolotšago. Eitše ka ngwaga wa 1910 ge Makgola a kgošana Kgagudi Morwamotšhe Sekhukhune gomme kgoši Sekhukhune II; a khudugêla ka thitong ya Lepôô, mokošana Morwammakubu (Mogase) a re: 'Agee nkeke!' Ke ge a khudiša kgôrwana ya Manaleng a fetolanya leina a re ke ka ga Mogase gomme e le gore o utulla se se lego ka kgopolong ya gagwe gore bana ba gagwe e tle e be ba kgati ya kapele go bana ba ngwanamogolwane; gomme maradiana a a dirêga eupja Marota a re mehlolo - morwammakubu bjang! Kgati ya kôma ya Serota, ga e sa le go tlogeng gaye Mogokgomeng Tubatse, ga se ya ke e amogiwa mong wa yôna, wene o ka fetiša bana ba Samakgalwa ka lehumo goba botsetedi bja kgôrôkgolo ya Marota; eupja e sego ka kgati ya

mekgwa le melaô ya Babinanoko ba setšhaba sa Thulare, aowaowaa!

Mokgwa wo wa go dirwa ke kgoši Sekwati I wa kweletšo(sic) (confiscation) i bile wa go amoga bagolwane ba bakgômana goba boradikgôrô ditokêlô tša madi a go tswalwa eupja kgati yôna ke bohwa bja yewo bo mo lebanego; go boifiwa badimo ba mma-lebêkô.

Marota mokgwa wa bôna ba ka go amoga bogošana, eupja ga e le kgati ya segagabobona ya kôma ba boifa kudu. Go bonagala gore tsebo e gôna go mokgwana woo ka gore le yêna morêna wa khutšo o re: 'Ke phaalô ya go fala mathoko, bogare ke boifa mong wa kobo!

2061

Borrawešu ba be ba re botša ba re ba kwele borragobona ba re: 'Lesolo la motho ga le kopane'. Ge o logêla wageno maanô, ba bangwe ba gabo ngwanabo motho yo, kgopolo tša bona ga di swane le ya gago selogamaanô. Ge yo rangwane a re kgoromeletša go Makgowa, kganthe yêna o be a gopotše gore re tlo ya le sefifi gomme lapa la mogolwane la fetoga letlawa goba la boori, gomme Mmupi(Mmopi) wa bohle ga se a rata monaganô o bjalo; o re kgoromeditše mowe re tšogo tšeya bohlale le mohola wa tlhaologanayo; ya tšewo yêna ka noši a se go a di fihlêlêla ebile o robetše go badimo.

Molaetša wo mongwe, ka letšatši la go rêêla maina a bana ba kgôrô ya Manaleng (1941), mokgômana Tsêkê Morêwane Sekwati a kgethilwe ke mokgômana Mogase gore e be moreti wa maina a bagagwe bana ga go hlabošwa leina. Gomme ka go bana ba mokgômana Motubatse Sekgothe Motubatse go kgethilwe mokgômana Thulare Tsêkê. Hlakudi e le moreti wa bana ba Motubatse. Eitše ge go bitšwa ba rêlwa maina, Morwammakubu a kgohlaganya Sekgothe le

morwaye Lebidike, Marota a re mehlolo! A go tlêš ngwana Sekgothe pele gomme e be gōna a ka šuthêlêlago monnaagwe Lebidike. Morwammakubu le Makhakhasane ba šegama. Ke ge bohle ba lemoga gore yo Mogase o kokobetša lapa le la mogolwane. Le basitsana ba be ba ile motageng gwa dirwa sewo, phapang ya ba ya tlišwa go bakgôrô ya Mabjana, molamô wa tiya lešepa!

2062

Mokgōmana Mogase Morwammakubu Motubatse Sekwati Thulare e be e le monna wa kgôrôkgolo ya Marota, mererong ka moka le go bôtêga dithopeng, e le wa dikeletšo le tlhokomêlô eupja leagô la lapa la mogolwane, o a ekemišeditše go le dikediša mosegare wa sekgalêšla. Gomme badimo babo ba ganne, ga retsego morwaye mokgōmana Lebidike, eupja bomadimabe go yêna efoba gore le 'Aa' gaa e tsebe. Lesogana le mmagwe ke Mmudi, morwedi wa mogologolo Kgoši Sekhukhune sa pele, bjalekage ka mekgwa le melaô ya Sepedi leina la mohu le sa hwêlêlê.

Lesogana e lego mokgōmana Sekgothe, mmagwe ke Sehludi gomme yêna ke morwedi wa mokgōmana Tswaledi Makgeru ka Tšatane. Sekgothe Stephen ke monna wa go rata thuto gomme le go kgêmêtha mebolêlô ya Babašweu ga a belaetše. Mehlang yeno ke mothuši wa barutiši ba dikolo kuwa bohlabatšatši Mapulaneng 1957.

1039

K34/120

20

2063

Kgaoganyo 783

Naa e be e le efe mekgwa ya dithekišetšano ka Sepedi?

Seema sa borakgolokhukhu ba boletše ba re: 'Ke a lewa ke ya moreki'. Yo mongwe mogologolo a bolêla a re: 'Boya bo sa rekwego bo hloka mmapatšhi'.

Mekgwa ya kgale ya borrawešu efoba kgodišêgong ya tšona diêma tše ka godingwana, ka gore le ge o patiwa go fo swana le go pateletša morekiši ka gore 'boya bo sa rekwego bo hloka mmapatšhi':-

1) Kgomo e tloba ya ôta, e fele o re ke tlo e bapatša ka menyanya ya manyalo gomme o ritšaritša o nyatša dithojana; wa ba wa lôba - ya timêla goba go hwa ka malwetšana a diruiwa.

2) Mabêlê a senywa ke leruru goba tšhuupa kagare ga sešego e fele o re ke tlo a bapatša go bawo ba šaparegilego ka tša mehlokolo; gomme a ba a senyêla ruri wa lôba wa ba wa palêlwa ke go a sediša bongwaneno.

3) Mehliwaêla ya dipela, ditšhipa le diphukubjwe ya senywa ke tšhwêlê ka mathuding e hloka mošugi le mmapatšhi goba bogodingwana bja thêkô goba negabaru; gomme mehola yewo ka moka ya senyagala yabo tšôbô goba go lahlêgêlwa moo go se nago powêlô.

4) Dihuswane di patla moruiyi gomme di lewa ke dibatana bakeng sa go fokotša, o bothata bja nka lewa goba nka humiša bareki ba dilo tšešu.

2064

Mekgwa goba mekgwana ka moka e hlanošitšwe ke dikêlô tša sekgowa le matla a gauta goba ditšheelêtê, thêkô ya phetolanyô ya pholo e be e le namane ya sethêlê goba sethojana; ba re kgomo ga e fulêlwê; le ga e le lerojana ga(ge) efoba tshaatšana

e be e kgodišanō : gomme barêkêlani ba eba le dihlatse gore ka mosō ga diphapanō di ka rotoga go bidiwe dihlatse tša mahlo le melomo le tsêbê. Mkgwa woo le nankhono o sa diragala.

Dipudi ge e le dithojana gomme di lekana palō ya diraro goba mphetša - di kgōnagala go rêka namane ya sethōlê se tshetšego ke pōō. Morago diphetogo tša tšwêlêla ka baka la mekgwa ya Maburu ge sethojana sa kgomo se bêrêkêlwa lesome le metšopedi ya dikgwedi; ke ge ditola di tlalêlwa ke meetse thêkêlanō ya segaye e senyega go fihlela mehleng yekhwî.

Go rêkêlana mabêlê ka diruiwa: mekgwa ya go rêka le go rekiša mabêlê e be e na le dikêlō, seroto sa go êlalêla kgomo ka dikêlō tša palō se le gōna, sa go êlêla nku - mmangwaneabo-kgomo se le gōna, sa go lekanya pudi le sōna se le gōna; gomme ka moka di fapana ka go rêka dibjaana le mehlwaêla goba matlallwana a dibatana tše nyane; kantie ga letlalo la nkwe e bego e le dilo tša bogošî le bakgōma le bakgōmana.

2065

Go fapana ga dikêlêlana mohlomong go ka dirwa ke bothakga bja lebopo la pitša goba meriswana gomme se sengwe se ethêka ka botsana bja sōna, le temogo gore a letsopa le kweletše mollo. Thêkêlanō ya dikêkê le mêteta le meruswana e be e le ka kudukudu tlhokomelong ya basadi beng dibjaana; diroto le methoto le masêlō le dithêbê(dithêâbê) - tša go solêla sempheriane goba kgōodu le ga e le maašwa a metaapa: gomme ka gore dilo tša go logwa bjalo-ka dišego le masêlō ke medirō ya banna, ga ba ke ba hlôkêga papatšong ya tše bjaalo; go swana le thekišong ya magopo le megopo le maahō le diphêšhlō. Ge e le dithethō le dintepa le mabole di hlôkômêlwa kudu ke basadi ka gore ke ditšwaro tša basadi goba sesadi. Dipheeta ka mehutana ya tšōna di tlhokômelong ya basadi, le ge e le pheta ya thaagabolokwane e be e le selo sa

bogoši le bakgōma gomme le gōna tsebagalo ya yōna e boepathutse (kgolekgole). Borrawešu ba re e be rēkwa kuwa Porošiši - bogologolo mehleng ya kgoši Thulare gomme e rēkwa ka dipolayi (mēênō) a ditlou.

2066 Dilo tše kilego tša hlaswēga kudu dithekong sebaka se setelele (e) bile kolobē le kgogo, gomme ge mehlaa e tšwetše pijana, dilo tše tša tlwašlwa go lewa le ge go le bjalo batho ba lehlasō le mehleng yeno ba sa di hlaaswa; kakudukudu basadi ba Marota ga e se fēla ba tlwaštšego dijo tša Sekgowa; bakgalabje le bakgekolo ba bantšhi go fihlēla mphathō wa Makgola a kgošana Kgagudi Morwamotšhe Sekhukhune; kantle ga ditumēlwana tša mehleng yeno tše idišago batho dijo.

Mokgalabje mokgōmana Moukangwe Mphela, o be a re ge a bōna kgogo goba kolobe e tōpa mafapogo a bana sethobolong, a re: 'Bōnang selo sela le se jago, se tōpang molaa! Auwii ditšhilaa!'

Mehlaasō ya dikolobe le dikgogo e fetile le beng ba yōna; rena baswaa re ja hlapi yewo bomakgolo ba bego ba re ke mokgaritswane wa ka meetseng, e sa lewe.

Dikhiranō ka Sepedi: Mokgwa o mongwe wa borrawešu e be e le wa go hirana go mediro ya bona ka dikholofetšanō, gomme go dirišanwa ka dihlatse go kgonthiša kwanō. Tše dingwe tša tšona šidii:

a) Nkaagēlē ngwako moputso ke namane ya sethōlē goba puditharō goba nku tše pedi. Moagi le moagēlwa ga gwa hlōkōmēlwa matšatši goba dikgwedi; ba re segaye khwēlēlē e ka mahlakoreng mabedi gomme bona ba sa fele pelo.

b) Ntogēlē sešego sa mabēlē a kgomo, gomme go sa hlōkōmēlwa gore naa diroto tša nku go tlo tšhēlwa masome goba palō fēla ka tlase goba ka godingwana, ga e se motho gaa a tsene ka gare

go sōna; a bowa ka mehlagare mehleng yeno e lego bokeletšana bja dinooko tše hlanō.

c) Go romana medirō ke mokgwa wa Marota gomme ditebogano ke ditshwanēlō tša bōna.

Naa botšhepi bja bontle bja mothe ke'ng?

Kgaoletšo le namalatšō go hlōōgōputšhišo ye, botšhepi bja bontle bja batho ka moka, ke go hlapa ka meetse mmele le go phorola ka makhušana, ka kudukudu go methopa le basadi, a gobantšwe le letsoku (red ground). Gomme ge e le masogana le banna letsoku le dirišwa ka mabaka a itšego, ka mabakanyana a swanago le mekgwana ya dialoga goba dialogaane.

Kgwenyepo e be e le selo se sethata mehleng ya borakgolo-khukhu, go fihlēla le mehleng yeno ya rena, le ge matlalō a dihuswane (diruiwa) a be a šaparolla, gomme batho ga re lekane ka go ba le tša kholēgō, le wōna magoši a be a hlaēlēlwa go apeša bana le basadi ka go swana ka baka la go patlwa ke thari ya basadi ba motlalo. Ke ka baka lewo go be go fele go eba le dibegēlō ka mehlwēla ya dibatana - ka borametsana le bonthate le bontsebe-ke-motho.

Bjaloge, meholana ye bjalo e patolla kgoši kgonagatšo go malapa a gagwē, ga(sic) apeša le ditšwarana tša bašimanyana.

Meaparō le metšwarō ya Baphothokgiši: Mothalatšana woo, ke gore batho ba sa ngatelego setšwaro. Gomme bona ke batho ba ditshadi, bommane le dikgaitšedi tša rena, e kile ya ba botšhepi le bothakga bjo bogolo go rena Babinanoko ge mositsana

a tšwere ntepa le lebole gomme a bonwa mathêka le mokhubô le matswêlê; a forilwe leêtsê goba a beantšwe meriri ke mmagwe goba rakgadiagwe goba yo mongwe wa leloko. Le ge e le ngwanana wa lethari, a tšwere sôna sehlakwana, lethêka e le papatla gomme ntepa e le makônkôta goba mangonngota(makgôrô); mebsaa(sic) ya thethô le yôna ntepa e thuhlugile botsebotse thekeng lebeanyô mpônê! Ge setšhepigadi se feta selebaneng sabo-mponeng, o tlo kwa banna ba re 'Pheladi a Bauba' goba 'Mošopjadi a Hlabirwa!'

Motšwarô wo wa basadi, le ge e be e le wa bohloki, eupja beng ba wôna o be o ba kgahliša kudu ka go bonagatša sebopêgô sa kgarebê gomme e le bothakga bjo bogolo. Seêma sa mogologolo wa kuwa gaye(gae) Mogokgômeng Tubatse se re:

"Motho ga se mokgopa wa
Tšhwene o rêškwago o phuthilwe;
Thêêkô e tšwa mahlong!"

Borrawešu ba be ba fele ba re botse bja motho bja kantle bo bonwa ka meaparô le botšhepi bja go hlapa, e sego motho wa marogobile; motho a ratane le meetse, ka kudukudu ba mohuta wa sesadi ka gore ke batho ba diphetogo kudu tlhagong ya bona neng le neng goba kgwedi efe le efe.

Banna goba mohuta wa batho ba senna, ge motho a hlobogana le meetse, o nka lefetlana go swana le phôôkwana ya sewewana, gomme a šitiše go dula ka makgatheng a magagabo; dibešong tša mello go(ba) mabjaaleng goba dikgobokanong.

Le ge dinokana tša naga ya gabo rena go hlokagala meetse mehleng yeno, felô mo go hlapago mohuta wa banna go gôna, ka gore ge e le basadi bona ke bomponeng; le matšhibogong ba fo hlobolêla ba hlaape.

1039

K34/120

25

2069

Mohu kgoši Thulare wa bobedi leina la gagwe la metlaee ke Pudi-tše-pedi. O a fele a re ge a thabile a re: 'Rena baswaa re sentše botse bja go bōna mathēka a methepa, batho baa ba ka be (ba) sa khupetše mebele eupja ba fo apara segologolo sela sa borakgolokhukhu.'

Masogana: Mohuta wa senna le wōna kgahlēgō e be e le diponagalō tša mmele, dirope le dipotana le diphaaka le leēmō goba digōōrō tša meēmō le magetla go ya thekeng le sefahlogo le morōpō wa nkō; gomme ka moka ga tšōna tšewo le yōna methepa e be e šediwa tšona, e be ke ka moka seēmō le sebopego sa ngwana se hlathilwe(se tsebagetše).

Motho gaa tsibje ka mmala: Go be go riano borrawešu le -mmawešu, namane yabo motho e tsebja ka seina - (go swana le) semangmang.

Mašoboro: Masogana bawo ba bitšwago mašoboro, ba tšwara makgeswa a diphōōfōtswana le diphaaga le dinkatsekatse le diputšaana, eupja botlaēla e fo ba go se tiše mongatēlō, ba kgantšha go kaaša makgeswa gore bofēēla bja bōna bo bonwē ke mang le mang, ka kudukudu e le go kgahliša mathumaša. Mokgwana woo ke wōna o dirilwego gore lešoboro goba lethumaša, melato ya bōna e se sekišwe dikgorong tša batho ba bolotšego kōmana ya banna goba basadi ka mekgwa le melaš ya Bapedi - sehetene sa borakgolo.

Segolodolo: Go be go se motho yo a ka phelago a rwele seriri a sa beanywe go forwa a sa ilēla mohu.

Kgaoganyō 785

A tsebō ya bagologolo e fo ba botšhepi bja kantle fêla?

Re ba kwele borrawešu le bommawešu ge ba re mothe botšhepi bjo bogolo go ratega bja ka gare ga mothe, gomme go apara ke mabala a kantle, ga e le bogolobotšhepi bo ka gare go mothe mang le mang monna goba mosadi. Le sōna seēma sa bōna se re: 'Re kgontšhwa go bopa diolwana, gomme ka gare ga tšōna ga re go tsebe!'

Ge o ekwa ba hlaba seēma se, go barwa le barwedi ba bōna, go hwetšagale gore se tšwa megopolong ya bōna ye nyamilego, e bilego banna ba letlatswa ba šikinyago dihlogō le go tiyanxa. Mong moahlolwa a šitwa le ke go lebêlêlana le magagabo ge sagagwe se fetugile letsopja leago(ng) la Babinanoko.

Seēma se ka godingwana, le ge se melaetša e mentšhi go etša ka ngwageng wola go ahlolwa molato wa go gapeletša mohumagatšana Maatseke go mokošana Mamogōgōbê Masipa gore e be mosadi wa dilawō, barwa ba Sekwati ka moka ba inamiša difahlōgō ge nwannyana a tshwetše mare seatleng a re: 'Ga ke mo rate!' Baarošikahlolo ba re: 'O tlo mo rata ngwanaa!' Ngwannyana a re: 'Le tlo dikêla le legodimo', ba re: 'Ga a tlengwe' - a tlengwa kutung ya mohlopi a ba a ēma maseraa le sešaane sa basadi: a gapêlwa ka ngwakong mmōgō le lesogana ya ba a re gole re lekane, mothepe wa kuka lesogana wa kerebanya ka dikotšana; monna wa Matuba a Lepōō a hlaba mokgoši a re: 'Mpuleleng ke paletšwe!'

1039

K34 / 120

27

2071

Kgaoganyo 786

A mosadi a ka dirwa go bēlēga ngwana ofe le ofe ka go rata?

Hlōgōputšhišo ye, mathōmō nkile ka ratharathiša banna ba kgōnago go phekola dikgagara, gomme ka hwetša gore bona ba holofetšwa ke lewaa la 'Makōkōnwa ke mpja maraga dibēētla', eupja kgōnōnō le lehutšo e fo ba boethakēlō bj bo se nago therešo maleba; ka phegēlēla go fatišiša go rata go hwetša therešo gomme ka ba le kgopolo go butšhiša go monna wa 'Magapakgomo' - ke radipitšana tša go bōfēla. Le yēna a re: 'Re fo leka ka hlegērē ka metlantlāg gomme le ge mothepa o akgotše (imile), ga re na tsebo goba therešo ya gore mosadi yo o tla bēlēga mošimane goba mositsana, aowa! Le gōna ga re na bohlatse gore o imile kōta goba leswika goba phōōfōlō gomme kholofelo ya rena e fo ba o tlo bēlēga motho. Sewo e lego yona thapēlō ya rena go badimo ba a bona le ba rena ba-bofedi.

Tlhabēgō: Tlhabēgō goba makatšo ga e be therešo, gwa riano mosadimogolo wa mphathō wa Maputla a mohumagadi Mpetšhē morwedi wa Sekhukhune II; a re: 'Se re se kwolego e bilego se hlokometšwe, ge mosadi wa lethari a ka itšhubola ka ngwana ofe le ofe, mohlomong ya ba mositsanyana, gomme ya re ge a imile mpa ya bobedi ya be o tllilo bēlēga mošimane, ga bo be gōna go se kwanwe mo boimaneng gomme moima a fele a belaēla a re: 'Ka mo teng gaka ga go dule gabotse', gomme a fele a eba le madutunyana go lemogiwa gore moimana yo o tla re bēlēgēla motho wa mošimanyana gomme ga e be therešo ka mehlaa.

2072

Le ge mothepa o ka itšhihola ka bašimane ka go hlatlamana, eupja mohlaang mpa e le ya mositsana, go be gōna phetōgo moimeng e be molaetšo go motho yo gore o tlo tliša 'eng.

Seka le molaetša woo, ga o ke o re phankga, ga e le dikgagara tšōna e fo ba sebukubuku le kapeya ka legong! Ditherešo ka moka di fetolanywa ke tlhaagō, e lego yōna e tsebago dikêlō le madudišo a sa pholwana goba tshaašana dipo- pelong tša dilo ka moka ka kudukudu motho yo a bupilwego ka go swana le Mmopi wa gagwe.

Go ditemogo ka moka go phethagala seēma sa borakgolokhukhu se rego: 'Se lego gare molope se tseba ke mong molope'. Gare- tsego mehleng yeno ka mabohlale a bongaka bja Makgowa e lego bona ba bōnago ka dithuleletša tša mebele ya batho. Bomakgolo ba paletšwe le ke mosadi ga a tlo bēlēga mafaahla - maraganateng goba pedi goba dithulaganyi. E be e ka ba mang go tseba le go hlaologanya mae (eggs) gore aa a tlo phaphašwa megogonotswana, aa a tlo phaphašwa ditshaatšana. 'Tlišang bohlale bjowe Makgowa, bo sele re fihlišeng!'

Marota goba Babinanoko go kgabišwa mmele wa bona kaang?

Le ge ka mabaka a mangwe batho ba be ba kgologêlē megofe ya ditšhabana goba ditšhaba tše dingwe, rena Marota a setšhaba sa Thulare re fentšwe ke mekgwa e mohola ya meaparō ya Sekgowa (Europeans), ke moka. Ga e le mekgwana le mekgabiswana ya mebele ya dilete goba ditšhaba tša mo Afrika-Borwa, ga tša bonwa ga thakga Serota.

a) Bothakga bja Marota bja mathōmō: leseya le thōngwa ka go thulwa tsêbê, gomme ge ešetše a hlalefile a kgokgona, le bofyšwego o foraforetšwa ka gore; o ja dinama tša dikgomo tša batho ka magono, gape a holofetšwe gore ge a dumetše, a thulwa e re ge a rōbala ka ka maabane (bošego) a gadibetše

legoswi (seatla) sa gagwe tsebeng; gomme ka meso o tlo hwetša nkgothola ya lehura ka legoswing gomme a ššēba boušwa. Bjale ngwana a dumšlō, le ge a ekwa mababedi a fo tiišeletša. Mogologolo wa kuwa Botlwakwa(sic) o itše: kgōtlālāla o metše segweere - bohloko bo a kgōtlālālwā!

2074 b) Go kgabiša (tšhepiša) mebele ga rena Marota, mathumaša ke ka ditshēka goba tlhōkwa, dipbeta tša diganka le diphetiane, matsogong le diphaakeng le malepeletšane le tša mephōthō mathekeng le go forwa maētšē. Methapa le mathari bjalobjalo gomme mathari wōna ka gore ke basadi ga ba sa kgahlwa ke go tšhēpa ka mabjaang, go tšhepja ka masēka a maoto le matšogo; ke gore ke basadi ba lomotšwe mogofeng wa bokgarebē.

Ge e le mekgwana ya go thala methaladi meropong (dinkong), ga se mokgwana owe Babinanoko o ba kgahlago, e bile ba o bitša leinana la bokgobjana; lōna le rōnana le kgaoganyō yekhwī. Ge ngwanenyana a tlo ekgoboša go bagwera goba ba sehlophana sa gagwē, a ethale mothalatšana - morōpō goba nkō, go etša badilete tšewo di tsebjago; le ka mo lapeng e tlo ba sekwārō le go omanywa ka mokgwana wo bononyana.

Ditšhepišo tša mebele ya bana ke bothakga bjo bogolo go malapa ka moka a Babinanoko. Le sešema sa ntshe se re: 'A ngwana a se ronane le ba bangwē'. Setlwaedi se go thweng go na le selo Morota(uniform), ga e be samphete mohlaang owe ka moka batswadi, ga se mokgwa wo thōmago lehono, aowa; ga e sale go thōma kuwa gaye Mogokgomeng Tubatse ga Maphutha-ditšhaba.

Monna wa gešū e lego mokgōmana Kgetshepe Ngwanatsomane Sekwati ge a fele a re: 'Ge ngwana wa gago wa mothepana, o sa mo phorole, o re o bona ke mang'. A bolāla therešo sa marogobilwana se ka lebelelwa bjang ka gare ga tše phorotšwego.

Monnatena o tlo hlahuna e le kgaale; manmate(sic) gaa hlôkwa ka gare ga tšie; bagodi ba fele ba mo hwetša ka gare ga maphatakala, segongwane le wôna molomôô e lego tšona ditšie tše kgolo le bontšhi mo lefaseng.

Khudu ga e lahle legapi la yôna; go boletše mogologolo.

Mabapi ka seêma sekhwe sa borakgolo, ke molaetšo wo mongwe o mogolo, go banna le basadi le dikgoši le dikgošana ka bopara bja tikologo ya naga ya ga Sekhukhune. Kgoši Motodi ke morwa wa lapa la bobedi le lomago mellotima sekodi. Mohlomphegi yo o beilwe sedulo sa bogoši ka malebana le sehlôpha se a rakilwego nasô ka ngwaga wa 1958 motseng Mohlaletse (Paradys - Geluks Location, Sekhukhuneland); ka ngwaga woo, 1967, kgôrôkgolo ya 'Bantu Affairs Department', e dirile ka dikgonthišo gore Motodi Sekhukhune a gopolwe ka tlohômphô gore e be moêtapele wa bakgôma le bakgômana fa Bogwaša Tubatse - Naboomkoppies 262.

Kgoši Motodi le barwarragwe ga ba bolotše dikômana tša masogana le basetšana mo, bana ba bona a išiwa dihlagale metseng ya magoši a tikologo ye; ba išiwa lebollong le bogwereng (1963-1968).

Bahlodimedi ba mekgwa le melaô ya Sepedi, bošaedi bjo kgoši Motodi a bo dirilego bo tsentše konyalegonyana mo baaging ba Naboomkoppies, ka go dumêlêla kgorwana ya Batswakô, go betha kômana ya masogana ya bagwêre le ya methepana pelega Marota mo Bogwaša. Tumêlêlô ye ya Batswako e phethagetše ka kgwedi tše:

1039

K34/120

31

'June le July 1968'.

Ge ka mabakanyana a mateletšana, go senya tumêlêlô ye goba go rarolla kwanô ye, e tlo ba phinkgišanô gomme ga e le tirô e sekôbô e tlo hwetšwa go mafaamoga.

2076

Molaetša wa molaô wa Sepedi: Ka pušo ya mellotima mosadi a Masoka Thorometšane II, ge Marota a lahletšwe mo Mohlaletse go bitšwago 'Strafland' ka mmolêlô wa Seburu, ka ngwaga wa 1894, re hweditše Matjie, Malleka, Photo, Makuwa le Mogoba le Makola gomme ka moka ga bona ba epolletša dikomana ka mekgwana ya segagabobona. Kwešiša ge re ba hweditše, ga se ba hwetša rena Marota Babinanoko, aowaa! Bjaloge, Batswako ba hwetša Marota fa, bjale kgoši Motodi o ba neile sefoka; bogoši goba bogošana bja sehetene ke kôma.

Pôô tše pedi motseng wo tee ke mehlôlô: go tlo bônwa ka Marota le Batswakô mo Naboomkoppies No.262. Borrawešu ba laile gore pôôpedi ga di gôôtlê šake letee.

Ka ngwaga wa 1918 ge kgoši Sekhukhune II a bolotša morwaye Thulare, Major D.R. Hunt (Sub-Native Commissioner), o kile a eletša - keletšo go kgoši Sekhukhune II a re: 'Bôna o kgošikgolo ya setšhaba sa Bapedi. O reng o sa gobelanye dikômana tše ka moka di lego kgauswi le wene ya ba kôma etee?'.

Sekhukhune II a fetola a re dikgôrô tše hlanô tše, ke di hweditše mo Mohlaletse di bolotša ka mekgwana ya segagabo tšôna, nka tshwenya le megabaru ge nka gapeletša le go amoga dikgôrwana mekgwana ya bona; ka matla a bogolo bja bogoši le marumo, nakô e tlo fihla gomme ba tlo ethapa bona ka bobona

2077 ba tsena mmedibiding gomme gwa hlôkwa kgetholcganyo ka gare ga mebina e fapanego.

2077

a) Matjle le Photo ke Babinatau gomme bobedi bja bona moênô wa bôna ba swana, eupja ga ba ratane medirong ya bogošana; go ba tlemaganya gore e be kôma e tee ke go tsenya mphereferere.

b) Makuwa ke Mminaphoka(dew) ga go kgônagalô go mo ilellwa mekgwaneng ya bobinaphoka.

c) Malleka ke Letšbêlê, ke Mminatlou, bjale mekgwana ya Setšbêlê a lahliswe bjang; a gapeletšwe ofe?

d) Mogoba ke Monareng, ke Babinakgomo(nare), ke Bahwadiba (Baroka ba ga Sekôrôrô kgalenyana) gomme kômana tša bôna ke tša Batswakô (Senkokoyi).

e) Makola ke Mminatau; mekgwana wa kômana ya bôna e fo swana le ka moka Babinatau ya tswakô.

Mekgwana ya dikômana tša sehetene tše fapanego kudu ke tša Babinatlou le Baroka, tša basadi; ka baka lewo moetapele wa setšhaba se swanago le se sa Bogwaša e be motho wa tlohôkômêlô ka gobane mo go hlakahlakane, Mapulana, Mampaye, Baroka, Mahlanganô le Maswatse gomme hlôôgô ke Marota. A go lôtwê tlhaologanyô ya mohu Sekhukhune ll a itšego ga se nna mphenyasilo ka amoga batho ka matla goba boradia mekgwa ya segagabobona; bošadedi ke go akgošêla go nešêla bafaladi matla, mola Marota ba sa eme ka maoto; le bana ba bona ba sa rongwêla dilagele metseng yabo Riba, Malekana, Phaša le e mengwe.

Kgaoganyo 789

Phofofo ya molomo ga e na letlalo

Mmolêlo wa borakgolokhukhu ga o fetšwe, seëma se:

'Phofofo ya molomo ga e na letlalo le lethata', banna ka moka seëma se se lebane le mang le mang wa godingwana goba tlase-nyana. Le ge basadi le bona se ba akaretša, ga e be e le ka baka la molomo wa leleme la go hlohlonwa, ge seëma se re phofofo goba sebatana, ke go gegeya leina la mohlomphegi - mokošana Nkwemasogana.

"Phofofo tlohkaletlalo,

Ke motse wa Mohlaletse;

Mo kgaoganyong ye."

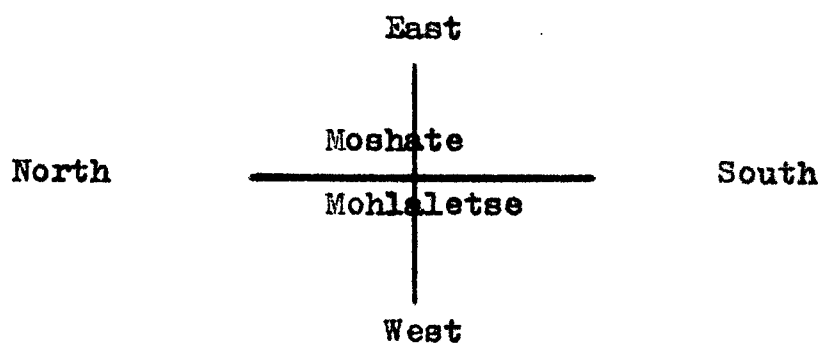
Lehono 1968, dikgadi le baswa ba morwa Thulare, ba ethwele megono, ba beile magoswi phatleng ga ba bona yola a go ba hlofetša a re Makgowa ke tlo ba khuparêla ka legoswi. Ba šetše nyanyeng, morwedi wa Mminatau o thalaganya la Bopedi ka sefata-tsela, bommapana-tshêhlana go tshêlwa lehwatha ba re: 'Agee motôro wa mošate! Maputla, Matloša, Masenya le Medibu ba re - Masera kômaa basadi! Ngwanana a o tšhitlanya motse, ya ba moênalodi a ra Makgowa a re ke hlanogile, mpheng bogošî bja Thulare, ke paletšwe; naa oreng a sa tšhume mokubêga a re Mabothêlaa bobatša mahlaaka! A ke re o tseba moêmo wa digôlokwane tša Tšaatse gore ba re bona ke'ng? Marota goba Bapedi ka bophara ga se ba hlanogêla pušo ya kgale ya Thulare wa bogologolo, aowaa; ke wene Mohlaletse o hlanogetšego ditaêlo tša mogologolo, kgošî Thulare I o buditše makgolo wa rena Sekwati I, le ka moka ba mphathô wa Matuba a kgošî Sekhukhune I; mphathô wa Magôlopô a kgošana Sepadi Sekwati Thulare e sa le diloka mašoboro, a re Makgowa ke tšhošwane tše khubedu le ka se ke la ba kgôna: Marota go sa agilwe gaye Mogokgomeng Tubatse

gōna moo lehono e lego boemong bja setimela mo ga Sekhukhune; gomme ka baka la go nyatša lentšu la mohu e bile re agile mowe go bitšwago ka la 'Strafaland'.

Mmušo wa Makgowa(Europeans) mo lefaseng le la Afrika-Borwa, ga se wa ke o fenywa ka 'agente' goba 'diagente', ge re ukametše go ditiragalō(historic) go thōma ka mengwaga'ye 1652-1902; matla a setšhaba se ke kotsi go mothomoso wa le la Monomotapa.

Batho ba ithuteng bona, gomme le hlokomeleng mekgwa le medirō ya bona, ga e swana le ya baago(denizen) ba lefase le, kōtsēkgolo ya bona ke Jehofa Modimo Ramatlaohle. Ba sa bolokile ditaēlō tšela tša rakgolo a bona, engwe e re: 'Ga le boloka melaetša yaka, ke tlo gafēle bahetene ka moka diatleng tša lena gomme naga ya bona e tlo ba bohwa bja bana go iša baneng ba bona'. Borrawešu ba be ba re ba katana go ba kgoromeletša kuwa 'Table Mountain', ba filo šušumolaga(sic) go swana le kgōbē tša ditlhoodi iho, bjalege, bona metse ya bona go dirwaang tša makatika; Marota! rota! A re tlogeleng naga ya rena e goma ka Lekwe. Madulwana a rena lehono, mellwane ya wōna gammōgō le mašemo le diphudišo tša dikgomo le dihuswane,

2080

- 1) ka bohlabatšatši(east) o goma ka Balmorale;
- 2) ka borwa o goma ka Geeinede;
- 3) ka bodikēlatšatši(west) o goma ka Thabanaswana;
- 4) ka lebcwa(letsweta)(north) o goma ka Lerajane(Driekop).

Mellwane ya go goma ka Lekwe e be e le ya Thulare le kgoši ya Basotuland mehleng ya ge kgošana Phenyamaswene a bowa solong la modikologō wa naga ye e bitšwago Transvaal 1838.

Mellwane ya kgale ya bagologolo mo Afrika-Borwa e sentšwe ka ngwaga wa 1905 ga mmušo wa 'Crown Gvt or South African Company' o segeganya dinagana - mehleng ya ge mokgōmana Kgolane Kgoloko Sekwati agišwa Madibong ka boradia bja baphereketši ba kgoši Sekhukhune wa bobedi. Makgowa ga ba epeakanye ka molomo, aowa, medirō le mekgwa ya bona e bonwa le go tsebja selebaneng go banna le basadi e sego ka go khukhuna; tlogelang boakarahlōgō Babinanoko!

Kgaoganyō 790

Boseya: leseya le utliwa bjang go thōma go belegweng?

Bauba a Ngwato a Bauba a Phaahle, rena basadi re rutilwe ke bommawešu, gomme le bona melaetša ya leutlišo la ngwana go thōma letšatšing le go bēlēgwa tlhōkōmēlō e kgolo gomme yōna ka kudukudu ke dithopa tša malapa ka moka: ga se tšewo motho a sepelago a lahla legare phokeng ka tšōna, ke selo se nkego bomakgolo ba ka be ba se biditše gore ke kōmabasadi. Mekgwa le ditlhōkōmēlō ka moka šee:-

a) Mothepa goba ngwetšhi e tsēna ngwakong a bilošanywa ke lešōkō(kgwaragwarō); badimo ba mo sokolla o bēlēga ngwana mošimane goba mositsana.

b) Hlōgō ya motho e tlile makgatheng a rena ba lapa, go tatago ngwana ge a le kgauswi o a tsebišwa, ge a se kgauswi go tsebišwa mokgalabje ka mokgwa leloko le bomakgolo ba leseya tsweel

c) Motswetšhi o tlo dula ka lephekong ka ngwakong wo a belegetšego ka ntshe, goba a tsentšwego ka go wōna matsatši a seswai(seswayi), go fihlêla thakgafalô ya ge kalana ya leseya e ewa fase, gomme bjano go phuthwa ka moka tše le tlilego natšo di bolokwa mohlaêlathupa.

2082

d) Ngwana o a thušwa ka dišegeletša tša maseya e lego dihlašana tša go mo phemêla merithi ya baimana le mešito ya dinawô tša batho ba tlotšego dikgaatô, le ba phorotšego melekwana ya malotšana, le bawo ba tlaago ka bofora ba mumile diphatana ka dithameng; le bawo ba tlaago go tlo tekopediša meetse a go nwa ka maanô a go tlo nwela ngwana go mo gobatša.

e) Meetse: dinwêlô ka moka tša motswetšhi di hlokometšwe ka tshwanêlô ke ba lapa; ka mo lapeng bana ba laiwa gore woo moêtana le se ke la geela baeng meetse a wōna; le ge go le gōna methepana ka mo lapeng, mang le mang yo a bonego kgwedi o ilêla bonwêlô bja motswetšhi.

f) Hlôgômothušo wa maseya ka kuđukudu ke see - tuudu(apple); sebatanyana se, ga se je ke batho ba basetsanyana ka baka la motšhirogo wo wa molongwana wa sōna, go boifiwa ka kilêlô e kgolo go bannyana mehleng ya bona ga i tliloba babelegi ba setšhaba, moalafêla ke bôôya go ôretša, lešapjana go apeša leseya molalaneng go fihlêla ka boethapô.

g) Merepe le metšwana(roots) ya mealafêla ya maseya ya hlôgwana, go longwa teng le letšhollô le go hlabolla ka meetše di gona, ga e se fêla monyalo goba mabora; gomme ga e le sekobonyane borrawešu le bona ba be ba senya-hlegere ka go se hlabêla; le ge mealafêla e sa swana.

h) Go rêêkêla: Go rêêkêlwa ga leseya ke gore leseya ga le thōma go mela mēênô a mathômô: motho mang le mang o na le tsebô

gore mēnō a pele a ngwana go nyarēla a mehlagare ya ka tlase, gomme motswadi ofe le ofe a ba le kgodišego gore ke tlile le motho a Thulare (badimo) ba mphepiše bošego ga e le mosegare ke tlo etlhapeletša.

2083

1) Mēnō a godinwana: Bommawēšu ba be ba re ge leseya le reketšwe mēnō a mehlagare e ka godingwana ba be ba re ke sehlōla, ngwana yo bjalo o be a ntšhiwa ka gare ga kgōrō goba motseng, mmagwē a gēlwē ka thokwana gomme ka kudukudu ke go tšwēla ntle go agēlwa morakana kgujana le motse. Mokgwa le moidišo(sic) woo, e be e le o mothatathata leagong la borakgo-lokhukhu; e be e sa kgobogo, aowa, ba re ke bohōla. Seēma sa bona se re:

'Hlōla sa kgomo se hlōlēla mong kgomo;

Gomme ga e le sa motho se ya etlhōlēla!'

Ka garegare ga seēma se, o kwa le go bona kgwedi mahubeng, eupja ke difeta-le-beng-seēma, ga e le rena baswaa re ka se fatafate goba goba go nyakurēla ka mathutšaneng a nyakwana ya bommawēšu.

j) Leseya go abula le ntatayi-ntoti: e be e le kholofēlō le lethabō le legolo go batswadi le ba leloko gomme babanyane ba akgolana ka lōna, ba thabēla ga ba tlo tšwēla ka mokgobeng ba bapala nalo; ee! tlohōkōmēlē e gōna ya gore le mmoneng a se ke a kōma mobu goba go phura diphatana goba go moma mahlōkwana le matlapana, se e le go laya bathwana ba bofepjana bja leseya boseyeng.

k) Mēnō: ge mēnō(mēnō) a ngwana a sa tšwa goba a tšwile goba a sa akgofiše go tšwa, go be go sa tsomēgē selo gomme le kgōnōnō ya bogōlō e sa gopolwe.

2085

1) Kamušetšo: Bommawēšu ka mabapi le kamušetšo ya leseya ka mosadi yo mongwe, ba be ba na le kgōkgōnō e kgolo ba re ga

2085 go kgōnēgē le ge mmago leseya a hwile, se se kgōnēgago le molawō ke gore ge go se na kgomo kgauswi goba bodiidi ga go be kaone go iša seanyana ga mamogoloagwe goba makgoloagwe go monoka letswēlē gomme a fele a hutšweletšwa motapana ka meetse a hlwekilego.

Go a tsebagala le kgonagalo e gona, leseyanana ga le hlaaswe selo, eupja poifo go mosadi ofe le ofe ke gore aa babo semangmanyane a ba rōbala bošegong e se be mohlomong e le 'Bafilisita' baloyi, goba batho ba hlabetšwego mabjōōkō a dikwena goba dihlare tša mehutana ya dikgobanywa tša diōthane (diwōthane) - dinamana tša batho go metsololo; gomme leseyanana la tšeya thōōnō (kutlēgō - kgobalō). Ga a gōna mosadi goba lethari, a kago dumēlēla leseya le mosadi wa gabo go monoka tlhoko ya letswēlē la gagwe ke leseyanana la mosadi wa gabo yo e se leloko la mamogolo le mmangwane; bana ba mosadi otee fēla.

Kamušetšo basadi ba tlhokomelong ye kgolo, e bapetše le boloyi le tshereanyō ya bana ba bangwe, ka baka lewo ga ya širogana le molato wa dipelaēlanō, tše di kgōgōbago ka go sekišana, ka mabobe a ukametšego bohōla; goba go tšeya serithi sa ngwana wa mogaditšong wa gago ka maanō.

1039

2086

K34/120

39*

Kgaoganyô 791

A mosadi ge pëlêgô e thatafile, go dirwaang?

Putšhišo ye ke ye engwe e thatathata, ge e kgwatha mabothata a pëlêgô, mogongwe ge e le mothepa ga ba re, tsela ya pëlêgô mohlomong e sa le motho yo muswa; mogongwe ba re bahloyi ba gagwê ba mo dikile manong goba bagaditšong .

Kotsi ye e dirêga neng le neng mo diagelong tša metse ya Bathobaso, dihlegere tša go nošwa di a dirwa, le mekgwa ya go ôtlôlôlwa ka dihlašana tša melekô, gomme ka mo ngwakong wa pëlêgêlô, ga go dumêlêlwê go tsênwa ga e se fêla bakgekolo ba leloko goba ngaka.

Pëlêgô e bile kotsi e kgolo, ka gare ga bahloyi - bommaditsebane, le ge mogongwe go tlišeletšwa gore mohlomongwe mabaka a be a sa kgotlana(lebana) gabotse. Mehlang yeno, 1930 - 1968, naga ye ya Sekhukhuneland le ge bontšhi ba sa le kgujana go tsebô ya Beibele ka moka banna le basadi go lebogiwa Jehofa Modimo Ramatla Ohle, ka baka la Makgowa(Europeans) dithêlêgêlô tša nyaakô ya bockêlô le ya dipêlêgêlô lê mekgwa ya bolôtêgô bja botho bja bomodimo kantle le kgethologanyô ya mmala goba ditumelwana. Go phethagaditšwe seêma sa mogologolo wa gabo bona ga a itše: thuto ga e na mmala, thuto ke lebônê la ditšhaba ka moka go le lefase.

END S 1039